

Indikatori kvaliteta prava radnika i radnica: Zapadni Balkan 2024. godine

U narednim paragrafima dat je pregled ključnih indikatora kvaliteta prava radnika i radnica i standarda dostojanstvenog rada u regionu Zapadnog Balkana. Na početku ćemo iznijeti tri napomene. Prvo, kada govorimo o Zapadnom Balkanu govorimo o sedam pravnih okvira koji imaju svoja zasebna radna zakonodavstva, a u pitanju su: Albanija, Federacija Bosne i Hercegovine, Republika Srpska, Crna Gora, Kosovo, Sjeverna Makedonija i Srbija. Druga napomena se tiče dostupnosti podataka. Naime, nijesu svi podaci jednako

dostupni u svim pravnim okvirima. Onda kada su dostupni može se desiti da se ne odnose na iste vremenske periode. Treće, metodologije istraživanja zvaničnih statističkih podataka nijesu uvijek ujednačene u svakoj od pojedinačnih zemalja, pa neki podaci nijesu u potpunosti uporedivi. Ipak, podaci koje ćemo predstaviti u nastavku omogućavaju kreiranje opšte slike, a mi ćemo se u narednom periodu potruditi da ih blagovremeno ažuriramo i učinimo ih u što kvalitetnijem obliku dostupnim svim zainteresovanim stranama.

1. Zaposlenost i nezaposlenost

U regionu Zapadnog Balkana živi oko 16,8 miliona ljudi, od kojih je zaposleno oko 5,3 miliona.

Kada se posmatra stopa nezaposlenosti, ona je najveća u Sjevernoj Makedoniji (12,5%), što predstavlja značajan izazov za tržište rada. Sa druge strane, najniža stopa nezaposlenosti je u Federaciji BiH (7,5%). Prosječna stopa nezaposlenosti u regionu je 10,3%.

Zemlja	Populacija (u milionima)	Zaposlene osobe (u milionima)	Stopa nezaposlenosti
Srbija	6.6	2.3	9.4%
BiH - Federacija	2.2	0.55	7.5%
BiH - RS	1.2	0.29	9.3%
Albanija	2.8	0.73	10.7%
Sjeverna Makedonija	1.8	0.7	12.5%
Kosovo	1.6	0.425	10.9%
Crna Gora	0.62	0.28	11.9%

2. Minimalna zarada i plata za život

Minimalne zarade su u čitavom regionu niske. Minimalna zarada je u regionu u 2024. godini u prosjeku iznosila oko 386€. Najveća minimalna zarada je bila u Crnoj Gori, 450€, s tim da je od novembra 2024. godine ona povećana na 600€ za zaposlene sa srednjom stručnom spremom i 800€ za zaposlene sa visokom stručnom spremom. Međutim, čak i u Crnoj Gori, minimalna zarada zaostaje za platom za život, koja je znatno viša. Ova nesrazmjera ukazuje na to da minimalna zarada u regionu ne omogućava radnicima i radnicima da zadovolje svoje osnovne potrebe.

Iako zvanične statistike ne prepoznaju koncept plate za život, odnosno, plate koja je dovoljna da podmiri osnovne socijalne i egzistencijalne potrebe radnika i radnica i njihovih porodica, civilno društvo i sindikati vršili su u prethodnom periodu nezavisne obračune plate za život. Na osnovu tih podataka možemo reći da minimalne zarade u regionu u prosjeku pokrivaju tek jednu trećinu plate za život.

Zemlja	Minimalna neto zarada u € za 2024. god.	Plata za život u €	Jaz između minimalne zarade i plate za život
Srbija	406	1,235*	Minimalna zarada pokriva 31,52% plate za život
BiH - Federacija	316	920**	Minimalna zarada pokriva 34,4% od plate za život
BiH - RS	460	920**	Minimalna zarada pokriva 50% plate za život
Albanija	360	1,004**	Minimalna zarada pokriva 35,85% plate za život
Sjeverna Makedonija	365	840**	Minimalna zarada pokriva 43,2% plate za život
Kosovo	342	1,152***	Minimalna zarada pokriva 29,68% plate za život
Crna Gora	450	1,850***	Minimalna zarada pokriva 24,32% plate za život

* Proračun za 2023. godinu. / ** Proračun za 2021. godinu. / *** Proračun za 2024. godinu

3. Minimalne penzije

Minimalne penzije su u regionu tokom 2024. godine u prosjeku iznosile 249€ i u prosjeku su pokrivale 22,5%, odnosno, tek nešto malo više od petine plate za život. Minimalne penzije kretale su se od 100€ na Kosovu, pa do 450€ u Crnoj Gori. Treba napomenuti da su u pitanju minimalne penzije koje su ostvarene na osnovu godina radnog staža. Niže penzije, poput penzija za poljoprivrednike i socijalnih penzija, nijesu uključene u ovu računicu.

Zemlja	Minimalna penzija u € za 2024. god.
Srbija	212
BiH - Federacija	350
BiH - RS	307
Albanija	177*
Sjeverna Makedonija	203
Kosovo	100
Crna Gora	450

* Podaci za 2023. godinu.

4. Smrtni slučajevi na radnom mjestu

U regionu se u prosjeku zabilježe 3 smrtna slučaja godišnje na 100.000 zaposlenih. Prisutna je bojazan da je broj veći, odnosno, da zvanične statistike ne bilježe adekvatno realnu sliku stanja. Prosječna stopa smrtnih slučajeva na radu u regionu je zabrinjavajuća, što ukazuje na to da su mjere zaštite na radu i inspekcijski nadzor neadekvatni u mnogim zemljama.

Zemlja	Broj smrtnih slučajeva na radnom mjestu u 2023. godini
Srbija	42
BiH - Federacija	N/A
BiH - RS	10
Albanija	30
Sjeverna Makedonija	15
Kosovo	15*
Crna Gora	6*

* Podaci za 2022. godinu.

5. Prosječno nedjeljno radno vrijeme, ugovori za stalno i inspekcije rada

Kada je u pitanju radno vrijeme, prema dostupnim podacima Eurostata, radnici i radnice u regionu rade značajno više od prosjeka EU. Tako je, prema posljednjim podacima za 2023. godinu, prosječno radno vrijeme koje ljudi provedu na primarnom poslu u Srbiji 41,7 časova nedjeljno, a u BiH 41,4. Posljednji podaci za Crnu Goru objavljeni su za 2020. godinu i pokazali su da radnici i radnice u ovoj zemlji provedu u prosjeku 42,8 sati nedeljno na primarnom poslu. Ovi brojevi su značajno veći od prosjeka za EU koji iznosi 35,9 časova nedjeljno. Ovdje treba napomenuti da značajan broj ljudi u regionu obavlja i više poslova kako bi nadomjestio niske zarade, što znači da su stvarni radni sati značajno veći od onoga što nam ova statistika pokazuje.

Zastupljenost ugovora na neodređeno vrijeme u regionu varira. Srbija, Crna Gora, Sjeverna Makedonija i BiH imaju visok procenat pokrivenosti ugovorima na neodređeno, više od 70%. Sa druge strane, Albanija i Kosovo imaju dosta niži stepen pokrivenosti ugovorima na neodređeno, između 40 i 50%. Ugovori na određeno mahom mogu da traju do dvije ili tri godine, osim u Sjevernoj Makedoniji, gdje ugovor na određeno može da se produžava do pet godina, i na Kosovu, gdje je produženje moguće i na cijelih deset godina.

Inspekcija rada je potkapacitirana i nedovoljno finansirana svuda u regionu, a u prosjeku zapošljava svega jednog inspektora odnosno inspektorku na 10.000 zaposlenih.

Zemlja	Ugovori na neodređeno vrijeme (%)	Inspektori rada (na 10.000 radnika i radnica)
Srbija	80%	0,92
BiH - Federacija	N/A	N/A
BiH - RS	85%	1,23
Albanija	43%	1,29
Sjeverna Makedonija	82%	1,6
Kosovo	40,7%	0,91
Crna Gora	71,6%	1,28

Socijalno ekonomski savjeti, kao tripartitna tijela u okviru kojih bi trebalo da se odigrava socijalni dijalog na nacionalnom nivou, postoje u cijelom regionu, ali nijesu funkcionalni, a njihov rad je nerijetko sputavan usljed nedostatka političke volje za suštinskim dijalogom i sprovođenjem neophodnih reformi. Važno je napomenuti i da strani investitori ne učestvuju u socijalnom dijalogu koji bi trebalo da se odvija u okviru Socijalno ekonomskih savjeta.

6. Roditeljsko, porodijsko i očinsko odsustvo

U regionu postoje značajne razlike u politikama roditeljskog odsustva, uključujući porodijsko i očinsko odsustvo. U većini zemalja omogućeno je 12 mjeseci porodijskog, ali se načini isplate i uslovi za ostvarivanje prava razlikuju.

Zemlja	Roditeljsko, porodijsko i očinsko odsustvo
Srbija	Tri mjeseca porodijskog odsustva su obavezna. Roditelji zatim mogu da odluče ko će od njih koristiti preostalih devet mjeseci.
BiH - Federacija	Porodijsko odsustvo u trajanju od 42 dana nakon rođenja djeteta je obavezno. Roditeljsko odsustvo traje do 12 mjeseci ukupno, ali roditelji moraju da odluče ko će ga koristiti.
BiH - RS	Porodijsko odsustvo je obavezno 60 dana poslije rođenja djeteta. Roditeljsko odsustvo traje do 12 mjeseci ukupno, ali roditelji moraju da odluče ko će ga koristiti.
Albanija	Porodijsko odsustvo traje do 12 mjeseci, od čega su 63 dana nakon porođaja obavezna. Roditeljsko odsustvo se može rasporediti, ali roditelji moraju da se dogovore ko će ga koristiti.
Sjeverna Makedonija	Roditeljsko odsustvo, koje se može podijeliti između majke i oca, traje do devet mjeseci.
Kosovo	Porodijsko odsustvo traje do 12 mjeseci. Očevi imaju pravo na do 3 dana plaćenog odsustva po rođenju djeteta.
Crna Gora	Roditeljsko odsustvo traje do 12 mjeseci. Oba roditelja imaju pravo da ga koriste u jednakim djelovima; moguće je prenijeti roditeljsko odsustvo sa jednog roditelja na drugog, nakon 30 dana od njegovog početka. Zaposleni roditelj ima pravo da koristi roditeljsko odsustvo čak i ako je drugi roditelj nezaposlen.

Da biste pročitali o svim indikatorima kvaliteta prava radnika i radnica na Zapadnom Balkanu, kliknite ovdje:

<https://decentworkbalkans.com/facts/>

Ovaj sažetak je pripremio/pripremila:

CENTAR ZA
POLITIKU
EMANCIPACIJE

MUSINE KOKALARI
INSTITUTI PER POLITIKA SOCIALE

Ovaj projekat je realizovan u okviru Regionalne akademije dostojanstvenog rada, koalicije od 45 nevladinih organizacija i sindikata na Zapadnom Balkanu posvećenih unapređenju radnih prava.